

Česko-ruské vztahy: čas na změnu

Alžběta Chmelařová

Úvod

„Ačkoli Rusko v současnosti zásadním způsobem destabilizuje evropskou bezpečnostní architekturu, coby stálý člen Rady bezpečnosti OSN je významným aktérem při řešení mnoha otázek mezinárodního významu a v tomto směru je s ním nutno spolupracovat. Z hlediska potenciálu představuje Rusko pro ČR i pro EU důležitého politického i ekonomického partnera. Česká politika vůči Rusku, včetně míry politických i ekonomických kontaktů, bude záviset na respektu Ruské federace k mezinárodnímu právu a k územní integritě a svrchovanosti jeho sousedů. Česká zahraniční politika bude za současného stavu usilovat o konstruktivní spolupráci s Ruskou federací, zejména v ekonomické a kulturní oblasti, a o co nejširší kontakty s ruskou občanskou společností. Dlouhodobým cílem je překonat současné problémy a dospět k partnerským vztahům.“¹

Tento policy paper má sloužit k otevření širší diskuse o formulaci nové strategie České republiky vůči Ruské federaci. Cílem tohoto policy paperu je strážlivě zhodnotit reálný přínos obchodní a politické spolupráce a na tomto základě přispět k posunu české politické debaty ohledně Ruska. Klade si otázku, nakolik je potřeba česko-ruské partnerství za stávající situace prohlubovat, přičemž se soustředí zejména na ekonomické vztahy a jejich politické přesahy.

Česká zahraniční politika vůči Rusku je dlouhodobě ambivalentní. Ruská agrese na Ukrajině, dezinformační kampaň a hackerské útoky ve světě, ale ani propad ruské ekonomiky zatím nevedly ke krystalizaci orientace české zahraniční politiky. Ta stále usiluje o skloubení dvou protichůdných tendencí. Česká republika se snaží v rámci EU a NATO plnit své závazky, negativně nevyčnívat (až na prezidenta Miloše Zemana a některé poslance a senátory), být spolehlivým partnerem EU a NATO a nenarušovat jejich jednotu. Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo vnitra, Bezpečnostní informační služba (BIS) a Ministerstvo obrany označují současné Rusko za hrozbu a aktéra, který se pokouší destabilizovat mezinárodní pořádek a evropskou bezpečnost. Tuto pozici odráží i klíčové dokumenty, jakými jsou Bezpečnostní strategie ČR, Koncepce zahraniční politiky ČR nebo Dlouhodobý výhled pro obranu 2030.

Výroční zprávy BIS v posledních letech jednoznačně označují Rusko za hrozbu národním zájmům a přesně uvádí metody, které Rusko v Česku používá, jako jsou například „oslabení informačního potenciálu země (ruská státem řízená distribuce propagandy a dezinformací), ovlivnění vnímavosti a myšlení českého publika a oslabení vůle společnosti k odporu či konfrontaci, vyvolávání či přiživování vnitrosociálních a vnitropolitických tenzí v ČR (zakládání loutkových organizací, skrytá i otevřená podpora populistických či extremistických entit), narušování vnitřní soudržnosti a akceschopnosti NATO a EU (pokusy o subverzi česko-polských vztahů, dezinformace a poplašné informace očerňující USA a NATO, dezinformace vytvářející virtuální hrozbu války s Ruskem)...“²

Rusko cíleně pracuje na vytváření hostilního prostředí v Evropě a vědomě nabourává současný mezinárodní řád. V ČR budovaná (dez)informační struktura může být podle BIS kdykoliv použita „k destabilizaci či manipulaci české společnosti či politické scény, pokud to bude v zájmu Ruska“.³ Sama Česká republika nedokáže účinně odrážet zájmy Ruska ani nezmění jeho chování, je třeba jednat koordinovaně skrze EU a NATO. Česká republika by neměla být v EU vnímána jako potenciální slabý článek.

V českém diskursu nicméně dochází k účelovému zveličování významu Ruska, zejména v souvislosti s obchodními zájmy ČR. Česká republika vyvíjí značnou aktivitu v prosazování svých obchodních zájmů v Rusku. Jde především

¹ Koncepce zahraniční politiky ČR, MZV, 2015

² Výroční zpráva Bezpečnostní a informační služby za rok 2015, BIS, 2016

³ Ibid.

o iniciativu Ministerstva průmyslu a obchodu a jeho institucí a agentur: České exportní banky (ČEB), Exportní garanční a pojišťovací společnosti (EGAP) nebo agentury CzechTrade. Ty považují Rusko za příležitost pro český export a z logiky svých zájmů přehlížejí bezpečnostní kontext.

Snaha konstruktivně hovořit s Ruskem, například v rámci minských jednání, ale i na jiných fórech, o jeho agresivní politice a návratu k dodržování mezinárodního práva byla doposud do značné míry bezvýsledná. To ale neznamená, že nezbývá nic jiného, než dialog s Ruskem opustit. Na základě kvalitní analýzy ruské zahraniční politiky je ale třeba změnit přístup a nastolit agendu vzájemných vztahů, být spíše proaktivním než reaktivním hráčem. Rusko vnímá stávající mezinárodní uspořádání jako nevyhovující a snaží se dosáhnout jeho změny – je třeba vycházet z toho, co o sobě samo Rusko, respektive jeho klíčoví představitelé (v citaci níže ministr zahraničních věcí Sergej Lavrov), říká.

„Vidíme, jak se Spojené státy a Amerikou vedená západní aliance snaží uchovat své dominantní postavení pomocí jakýchkoli dostupných metod, zajistit si své „globální vedení“. Existuje mnoho různých způsobů vyvíjení tlaku, od ekonomických sankcí, dokonce po přímé ozbrojené zásahy. Vedou i rozsáhlou informační válku. Vyzkoušeli technologii neústavních změn vlád za pomoci „barevných“ revolucí. Důležité je, že se demokratické revoluce zdají být pro tyto národy destruktivní. Naše země (...) pevně vychází z preferencí evolučních změn, které mají odpovídat tradicím dané společnosti a úrovni jejího rozvoje.“⁴

Česká pozice

Nejvýznamnějšího zastávce v ČR našlo Rusko v prezidentu Zemanovi, který legitimizuje prokemelský diskurs v ČR, zejména co se týče situace na Ukrajině. V rámci jeho návštěvy Moskvy, plánované na listopad 2017, má být podepsáno několik bilaterálních smluv a ohlášen vznik Česko-ruského diskusního fóra. Návrh na jeho vytvoření pochází sice už z roku 2012 a jeho původcem byla česká strana, nicméně po událostech roku 2014 MZV od jeho zavedení upustilo. Ruská strana se k iniciativě nicméně vrátila a podle záznamu z jednání české a ruské delegace v Pekingu by se Miloš Zeman rád stal garantem vznikajícího fóra.⁵

O obsahu fóra a jeho roli zatím není nic veřejně známo. Při současném rozložení sil není nerealistické si myslet, že se jeho formátu Rusko pokusí zneužít. Je proto potřebné a legitimní se ptát, jaká budoucnost v česko-ruských vztazích nás čeká a jakou relaci bychom si měli přát.

Charakter vztahů do značné míry určily parlamentní volby, menší vliv pak budou mít i volby prezidentské. Je to totiž vláda, která určuje zahraniční politiku. Hradní příklon k ruské interpretaci některých mezinárodních událostí posledních let⁶ nicméně zvýraznil ideový střet dvou koncepcí, dvou pohledů na Rusko. Jedna strana vnímá Rusko jako hrozbu pro současný mezinárodní řád, a v zásadě tak vzniká potřeba přijít s novou dlouhodobou pozicí vůči Moskvě. Druhá strana na současnou situaci nahlíží jako na přechodné období a regionální problém, které je třeba přečkat. Výstřední chování prezidenta navíc zastiňuje aktivity vlády, která se v této oblasti výrazně neprojevuje, a agendu tak nastoluje Hrad. Některé české politické strany navíc volí strategii se k tématu spíše nevyjadřovat (ODS, Zelení).

⁴ LAVROV, Sergey: Russia's Foreign Policy: Historical Background, *Russia in Global Affairs Magazine*, 03. 03. 2016

⁵ China: I 'don't recommend' smoking, Putin jokingly tells Zeman and Lavrov“ Ruptly TV, 25. 06. 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=KZ9ajW7P368>

⁶ Zeman bagatelizoval krizi na Ukrajině. Zrušme sankce, vyzval rusky, iDnes, 26. 09. 2014, http://zpravy.idnes.cz/zemanuv-projev-na-rhodosu-dcf-domaci.aspx?c=A140926_193843_domaci_wlk

U jiných se objevují závazky k pokračování, a v některých případech i posílení, boje proti dezinformacím (ČSSD, TOP 09, KDU-ČSL) nebo výzvy k neodstupování od sankcí (TOP 09).

Jak navíc ukazuje sekundární analýza dat agentury STEM a výzkumu Globsec Trends 2016,⁷ k Východu ani k Západu se nehlásí celkem 66 % české populace. Zhruba polovina populace však podporuje mezinárodní spolupráci, EU nebo NATO. Vyloženě protizápadně orientováno je podle analýzy jen 17 % populace.

Politický rozměr

„Ústavní činitelé, kteří se dívají na politiku Ruska jako na lokální problém bez širšího geopolitického kontextu, tak v zásadě ohrožují bezpečnost ČR. Jedná se tak o střet dvou vzájemně se vylučujících perspektiv: regionální problém vs. světový řád.“⁸

Česká republika logicky nemohla změny na mezinárodní scéně spojené s agresivním chováním Ruska nereflektovat. Česká vláda nakonec podpořila zavedení, a vždy i prodloužení, sankcí. ČR se také zejména díky aktivitě části nevládního sektoru profiluje v boji proti dezinformacím, a také díky tomu získalo založení Centra proti terorismu a hybridním hrozbám při Ministerstvu vnitra silný ohlas i na mezinárodní scéně.⁹

Zároveň však došlo v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na Ukrajině a ruskou anexí Krymu k prohloubení polarizace české politiky vůči Rusku a objevovaly se odlišné interpretace motivů Ruska nebo závažnosti hrozeb, kterým ČR čelí. Lukáš Tichý a Nikita Odintsov v ročence ÚMV uvádí, že se podařilo depolitizovat debatu ohledně sankcí. Vláda jejich osud spojila s dohodnutým postojem v rámci EU a raději přenesla rozhodování na unijní úroveň.¹⁰ Téma do společenské debaty tak opakovaně vnáší jen Miloš Zeman. Tvrzení, že Rusko potřebujeme z ekonomického hlediska, sice ve světle čísel neobstojí, nicméně v debatě o směřování české zahraniční politiky je stále bráno jako validní argument. Rusko označujeme za zemi, která ohrožuje evropskou bezpečnost, zároveň s ní chceme prioritně obchodovat, i když vlastně v současnosti není zásadním a zřejmě v horizontu příštích let nebude ani perspektivním partnerem. Rusko stále vnímáme jako zemi, kterou potřebujeme, přičemž opak je pravdou. Ve vztahu k Rusku jsou čeští političtí představitelé zbytečně nejistí. Za poslední tři roky došlo k zásadní změně, co se týče pozice Ruska na mezinárodní scéně. Současné Rusko nemůže být považováno za běžného partnera, pokud ho zároveň považujeme za hrozbu a agresora.

Česká republika je Ruskem považovaná za „důležitou“ z diplomatického a politického hlediska, ale zároveň není natolik důležitou, aby zde Rusko investovalo větší objemy peněz. Je třeba si také uvědomit, že ruským zájmem v posledních letech je narušit jednotu Evropy, a to i pomocí zasévání nejistoty a pochyb do společnosti. Rusko hledá slabý článek a Česká republika by si měla uvědomit, že je jedním z kandidátů. Česká zahraniční politika zároveň musí být

⁷ HARTL Jan, HOŘEJŠ Nikola: Česká společnost mezi Východem a Západem, sekundární analýza dat, Praha, 2017

⁸ TICHÝ Lukáš, ODINTSOV Nikita. In: KOŘAN, Michal (a. kol.): Česká zahraniční politika v roce 2015: Analýza ÚMV. Kapitola Rusko, Ústav mezinárodních vztahů, 2016

⁹ Czech Republic sets up unit to counter fake news threat, CNN, 2016, <http://edition.cnn.com/2016/12/28/europe/czech-republic-anti-terrorism-fake-news-unit/index.html>

¹⁰ TICHÝ Lukáš, ODINTSOV Nikita. In: KOŘAN, Michal (a. kol.): Česká zahraniční politika v roce 2015: Analýza ÚMV. Kapitola Rusko, Ústav mezinárodních vztahů, 2016

připravená na to, že Rusko využívá veškeré možné nástroje vlivu včetně oblasti kultury nebo školství a žádný z nich nepodceňuje.

Lidskoprávní rozměr

„Základním nástrojem pro zajištění lidské důstojnosti je politika podpory lidských práv a demokracie. Předpokládá, že lidská práva a demokracii lze efektivně podporovat v podmínkách vzájemného respektu a dialogu, ovšem nelze na ně rezignovat ani v podmínkách méně příznivých. Tento dialog bude zaměřen jak na závažná porušení lidských práv, tak na pozitivní lidskoprávní témata rezonující v dané společnosti. Nedílnou součástí tohoto úsilí je podpora obráncům lidských práv. Součástí podpory lidských práv je sdílení českých zkušeností z přechodu k demokracii a udržitelné sociálně-tržní ekonomice s transformujícími se zeměmi a společnostmi, které projeví o sdílení českých zkušeností zájem. Zvýšenou pozornost bude ČR věnovat využití sociálního dialogu k účinnějšímu prosazování hospodářských a sociálních práv.“¹¹

Rok 2014 byl pro lidskoprávní dimenzi české zahraniční politiky jedním z nejzajímavějších. Odborná veřejnost se zapojila do diskuse k připravované koncepci zahraniční politiky a předmětem debaty se stalo samotné pojetí lidských práv. Hodnotový rozměr české zahraniční politiky výrazně podléhal politizaci a polarizaci.

Česká republika přesto na poli lidských práv vyvinula značnou aktivitu. V roce 2015 bylo v Praze založeno Pražské centrum pro občanskou společnost, které podporuje aktivisty a občanské iniciativy v zemích bývalého Sovětského svazu. V Praze také vzniklo centrum pro nezávislé novináře z postsovětského prostoru a sídlí zde Rádio Svobodná Evropa / Rádio Svoboda. Česká republika podporuje lidskoprávní iniciativy skrze Evropskou nadaci pro demokracii (EED). ČR má také značně flexibilní vízovou politiku vůči aktivistům, je schopna zařídit tzv. sheltery pro ty, kteří jsou v bezprostředním ohrožení života nebo svobody. Tyto výrazné iniciativy jsou ale bohužel do značné míry diskreditovány chováním Česka k zemím, kde jsou porušována lidská práva a kde má ČR hospodářské zájmy, jako je právě Rusko, Čína nebo Ázerbájdžán.

(Ne)ekonomicky zaměřená zahraniční politika

„Zvláštní pozornost bude česká ekonomická diplomacie věnovat teritoriím mimoevropským, která vykazují velký růstový potenciál, ale často skýtají rovněž rizika daná nepředvídatelností politického a ekonomického prostředí, korupcí nebo slabou vymahatelností práva. Ekonomická diplomacie bude pomáhat při navazování kontaktů v zahraničí a vytváření podmínek pro přístup českých subjektů na trhy třetích zemí.“¹²

Ruský trh je svou velikostí, strukturou poptávky a nabídkou pro českou ekonomiku jistě příležitostí a Rusko představuje jednu z prioritních zemí pro český export. Data uváděná portálem Businessinfo.cz a Českou národní bankou (ČNB) ukazují, že obrat ruského zahraničního obchodu v roce 2016 v porovnání s rokem 2015 poklesl o 11,4 %. Důvody jsou nasnadě – propad cen ropy, sankce, ruské protisankce, nepříznivá struktura ruské ekonomiky, volatilita rublu, stagnace spotřebitelské a investiční poptávky, pokles ruského vývozu (o 17,5 % v porovnání

¹¹ Koncepce zahraniční politiky ČR, MZV, 2015

¹² Ibid.

s rokem 2015). Vývoj zahraničního obchodu Ruska v uplynulých pěti letech dokumentují následující tabulky.¹³

Obchodní bilance - vývoz, dovoz, saldo

	2012	2013	2014	2015	2016
Obrat (Index)	837,2 (101,8)	867,6 (100,5)	782,9 (93,0)	534,4 (66,3)	473,2 (88,6)
Vývoz (Index)	524,7 (101,6)	523,3 (99,1)	496,9 (94,2)	340,3 (68,4)	281,8 (82,5)
Dovoz (Index)	312,5 (102,2)	344,3 (102,6)	286,0 (90,8)	194,1 (63,0)	191,4 (99,2)
Saldo	212,2	93,0	210,9	189,7	90,4

Zdroj: Údaje Federální celní služby RF, Centrální banky RF a Rosstat (údaje v mld. USD)

Vývoj obchodní výměny mezi ČR a Ruskem

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	index 2016/2015
Vývoz ČR	5 220	6 035	5 942	5 455	3 203	3 075	96,0
Dovoz ČR	8 102	7 934	7 774	6 255	4 210	2 971	70,6
Obrat	13 323	13 970	13 716	11 710	7 413	6 046	81,6
Saldo obchodní bilance	-2 882	-1 899	-1 831	-800	-1 107	104	

Zdroj: Český statistický úřad, duben 2016 (údaje dle celní statistiky ČR v mil. USD)

V letech 2012–2016 pokračoval propad ruského zahraničního obchodu s ČR. „Český vývoz do Ruska klesl meziročně (2015/2016) o 4 %, z 3,203 mld. USD na 3,075 mld. USD) a český dovoz z Ruska se propadl o 30,4 %, z 4,210 mld. USD na 2,971 mld. USD). Celkově se vzájemný obchod snížil o 18,4 %, z 7,413 mld. USD na 6,046 mld. USD.“¹⁴ Rusko se nachází ve druhé desítce zemí z hlediska důležitosti pro český export a import. Podle MPO se podíl Ruska na českém exportu dostal v roce 2014 pod dlouhodobě dosahovaná 3 % (roku 2013 to bylo 3,7 %) a v roce 2015 poklesl na 2 %.¹⁵ V roce 2016 se podíl Ruska na celkovém vývozu ČR snížil ještě o 0,1 procentního bodu, tedy na 1,9 %.¹⁶

Pro kompenzaci ztrát exportu do Ruska bylo v roce 2015 posíleno sedm zastupitelských úřadů a tři zahraniční kanceláře CzechTrade ve světě. CzechTrade připravil koncept regionálních aktivit na ruském trhu. Tato činnost byla koordinována s českým velvyslanectvím v Moskvě a regionálními generálními konzuláty. Mezi vybrané ruské regiony, kam směřovala aktivita CzechTrade, patří

¹³ Zahraniční obchod a investice, BusinessInfo.cz, 2017, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-zahranicni-obchod-a-investice-19084.html>

¹⁴ Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR, BusinessInfo.cz, 2017, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19086.html>

¹⁵ Hlavní tendence průmyslové výroby a zahraničního obchodu ČR v 1. pololetí 2016 a úvahy o dalším vývoji, MPO, 2017, <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/statistiky-zahranicniho-obchodu/hlavni-tendence-prumyslu-a-zahranicniho-obchodu-v-roce-2016-a-uvahy-o-dalsim-vyvoji-228034>

¹⁶ Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR, BusinessInfo.cz, 2017, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19086.html>

Sverdlovská oblast, Samarská oblast a Krasnojarský kraj. Česká republika se také snaží vytvářet partnerství v oblasti ruského státního programu substituce importu. Má se mj. jednat i o vytváření společných podniků, které by pak mohly exportovat i do jiných členských států Eurasijské ekonomické unie a dalších třetích zemí. Volatilita rublu však komplikuje dlouhodobé plánování. V důsledku omezeného přístupu k financování v cizí měně se navíc celkově zhoršila platební schopnost ruských firem.

Poslední statistiky ukazují mírné zlepšení situace na ruském trhu. I tato data je ale třeba brát s rezervou a zasadit je do širšího kontextu. Ruský vývoz do ČR se v prvních měsících 2017 zvýšil, což potvrzuje i EGAP. České přímé zahraniční investice do Ruska rostou a díky stabilizaci rublu se znovu vyplácí vyvážet. Velká část investic se ale neobejde bez pomoci EGAP a ČEB. Většina českých firem se snaží na ruském trhu vydržet. Všechny zahraniční značky, které chtěly v Rusku zůstat, musely lokalizovat svou výrobu v Rusku. Rusko nicméně není standardně fungující ekonomikou. Ruský trh je nepředvídatelný, nestabilní, neplatí zde vymahatelnost práva a hlavně je politizovaný.¹⁷ Proto by neměl být řešením pro strategickou diverzifikaci českého obchodu, už s ohledem na to, že diverzifikace z podstaty věci předpokládá rozšíření aktivit z důvodu snahy stabilizovat situaci a nebýt závislým na nespolehlivém a politicky nestabilním zdroji.

Nepodložená teze o perspektivách ruského trhu

Po pěti letech propadu ruského HDP ročně až o 5 %, kdy ČR naopak posilovala až o 4 % ročně, se Rusko dostává na úroveň zhruba půl procentního růstu. Roční až 20% inflace vyčerpala kupní sílu. Ruská strategie nahradit dovoz vlastní výrobou nepřivedla zemi k růstu, jednalo se pouze o vynucený krok, jak se vypořádat s drahým dovozem. Ruská ekonomika se zvedá díky evropským společnostem, které v zásadě hledají levnou pracovní sílu a „montovny“. Ale i v této oblasti přestane být Rusko brzy konkurenceschopné. Výrobní kapacity se nemění. Ruská ekonomika se nemodernizuje a neinovuje a v době tzv. čtvrté průmyslové revoluce zaostává. Zásadním rozdílem oproti minulému roku je vyšší cena ropy a zemního plynu. Žádného velkého růstu se tedy v nejbližší době nedočkáme, navíc je ruská ekonomika životně závislá na vnějších faktorech a cenách ropy a zemního plynu. Pokud Rusko poroste podobným tempem jako v minulém roce, dostane se podle odhadů na úroveň z roku 2013 přibližně za 15 let. The Economist předpokládá průměrný růst HDP pouze o 1 % v letech 2015–2050. Dále uvádí, že ruskou ekonomiku negativně ovlivňují demografický profil, složité podnikatelské prostředí, slabé instituce a extrémní závislost na cenách přírodních zdrojů. Pracovní síla bude podle listu klesat ročně o 0,2 % (2015–2050). Rusko má dobré šance restrukturalizovat svou ekonomiku, nicméně pokud se nevyřeší napjaté vztahy se Západem, tento potenciál zůstane nenaplněn.¹⁸ Světová banka ocenila střednědobou perspektivu růstu ruské ekonomiky jako relativně pozitivní, z dlouhodobého hlediska bude ale růst omezen nízkou produktivitou.¹⁹ Krize rozhodně neskončila a v potaz je třeba brát také obrovské výdaje Ruska na obranu.

Jedním ze zásadních faktorů, které je třeba mít na zřeteli při hodnocení perspektivy ruského trhu, je demografie. Ta je z hlediska budoucnosti Ruska

¹⁷ MCNAMEE, Mark: Navigating the Complexities of Doing Business in Russia, Harvard Business Review, 29. 05. 2017, <https://hbr.org/2017/05/navigating-the-complexities-of-doing-business-in-russia>

¹⁸ Russia, Long-term outlook, The Economist, Intelligence Unit, 2017, <http://country.eiu.com/russia>

¹⁹ Russia Economic Report 37/2017, The World Bank, <http://www.worldbank.org/en/country/russia/publication/rer>

a ruského trhu klíčová. Podprůměrná porodnost, vysoká potratovost a úmrtnost nemohou nastartovat ekonomický růst.²⁰ Populační růst zaznamenává Rusko jen v muslimských regionech jako Tatarstán nebo Baškortostán, tedy v regionech, kde jsou velmi aktivní i české firmy. Vzhledem k represivní politice Moskvy vůči národnostním menšinám však zvyšování významu těchto regionů může znamenat rizikový trend. Regiony jsou navíc plně závislé na financování z Moskvy a ruská centrální banka sama přiznává, že nemá nástroje na řešení existujících dluhů regionů.²¹ Výhodou českého exportu do Ruska byla také jeho vyšší přidaná hodnota než například při vývozu do Německa. Ruský trh se ale pod vlivem sankcí proměnil a nová politika dovozu, tzv. importozaměščenije, je taková, že Rusko již nemá zájem o hotové výrobky a po exportérech vyžaduje tzv. lokalizaci výroby, tedy aby vyráběli přímo v Rusku.²²

I z tohoto hlediska je třeba o struktuře ruské ekonomiky a o jejím deklarovaném oživení přemýšlet jinak, stejně jako o pozici České republiky vůči Rusku. Daleko rychlejším tempem má například podle odhadů růst ukrajinská ekonomika, která, byť s obtížemi, provádí nutné strukturální reformy.²³

Rusko i nadále demonstruje své geopolitické ambice, politické prostředí je nestabilní, což má a bude mít dopady na ekonomiku. Podnikatelé se tradičně potýkají s byrokratickými překážkami a korupcí.²⁴ V ekonomické oblasti tak Rusko nepředstavuje příliš spolehlivého partnera. Svým zahraničněpolitickým chováním vzbuzuje nejistotu, což ani v oblasti ekonomiky nepůsobí pozitivně. Většina konkurenceschopných společností toto pochopila záhy a na ruském trhu nechce působit, protože je příliš rizikový. Jedná se například o firmu AAA Auto.²⁵ Naopak firmy, které si zvykly působit na postsovětském trhu, často s nemalou podporou státu, se ho nechtějí vzdát. A to i v době, kdy se ruská ekonomika propadá, v lepším případě stagnuje, a česká ekonomika roste. Státní podpora takových firem v tomto světle ale nepůsobí úplně strategicky. Nastalá situace by měla být spíše impulsem pro reformulaci a reorientaci české politiky a nového nastavení podpory jiných ekonomických odvětví, stejně jako struktury proexportních nástrojů.

Rusko jako významný investor?

Současný objem ruských investic v ČR dosahuje zhruba 20 mld. Kč. Zatímco stav přímých zahraničních investic v České republice ke konci roku 2015 dosáhl 2 895,2 mld. Kč. Z geografického hlediska se na kapitálu investovaném v tuzemsku podílejí největší měrou Nizozemsko s 24,1%, Rakousko s 13,4% a Německo s 12,9% podílem.²⁶ Podíl investorů ze zemí Evropské unie se zvýšil na 89,3 % a z Evropy celkově pochází téměř 94,1 % objemu zahraničních investic v České republice. Z mimoevropských států pochází pouze 5,9 % zahraničního

²⁰ PANT, Himani: Russia's Demographic trajectory: dimensions and implications, Observer Research Foundation, 06. 03. 2017, <http://www.orfonline.org/research/russias-demographic-trajectory-dimensions-and-implications>

²¹ Долги восьми регионов превышают их собственные доходы, Ria novosti, 02. 03. 2017, <https://ria.ru/economy/20170302/1489095506.html>

²² Государственная программа «Развитие промышленности и повышение её конкурентоспособности», 2014, <http://government.ru/programs/203/about>

²³ Ukraine Economic Update – April 2017, The World Bank, 2017, <http://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/economic-update-spring-2017>

²⁴ Transparency International, Country Profile Russia, 2017, <https://www.transparency.org/country/RUS>

²⁵ AAA Auto i přes rekordní prodeje mizí kvůli rublu z ruského trhu, Hospodářské noviny, 09. 01. 2015, <https://byznys.ihned.cz/c1-63356580-aaa-auto-rusko-rubl-krize-ekonomicka-automobily>

²⁶ Přímé zahraniční investice za rok 2015, Česká národní banka, 2017, https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_balance_stat/publikace_pb/pzi/PZI_2015_CZ.pdf

kapitálu a nejvýznamnějšími investory jsou Spojené státy americké a Korejská republika.²⁷ Ruské investice ve střední Evropě jsou pak některými podnikateli a ekonomy hodnoceny jako hrozba. Takové vnímání je již několik let neměnné.²⁸

Podle investigativního serveru Neovlivní se v ČR nachází 16 370 firem s ruskými vlastníky,²⁹ v peněžním vyjádření se jedná o kapitál v hodnotě vyšší než 9,5 mld. Kč.³⁰ Při detailnějším pohledu na strukturu ruského byznysu v ČR však zjistíme, že jen 116 firem dosahuje na tržby v hodnotě alespoň 25 mil. Kč. Velká část ruských firem je tzv. skořápkovými společnostmi a nevlastní více než jednu kancelář. Motivací podnikatelské aktivity Rusů v Česku je také fakt, že když firma vykazuje nějakou činnost v České republice, lze prakticky donekonečna prodlužovat pracovní či podnikatelské vízum.³¹ Experti také pochybují o kvalitě ruských investic. Ačkoliv ruské investice vykazují nárůst, v poslední době dochází často i k jejich krachu.³²

BIS ve své zprávě uvádí, že společnosti s ruským kapitálem ve zvýšené míře „nedodržovaly pravidla a porušovaly zejména daňové a regulační předpisy i smluvní vztahy“. Za tím podle všeho stojí propojení ruského kapitálu s šedou zónou ekonomiky pohybující se na pomezí legality. „Toto propojení pak v situaci, kdy řada mateřských ruských společností nebo i fyzických osob měla potíže s financováním, vedlo k většímu sklonu překračovat zákonné nebo smluvní hranice. Nově se tyto případy objevovaly i ve společnostech, které částečně vlastní či nepřímou kontroluje ruská státní administrativa.“³³ Vnitrobezpečnostní rizika spojená s ruskými investicemi jsou tak evidentní a jsou zvláště viditelné například ve srovnání s investicemi z jiné prioritní země – Jižní Koreje, která je třetím největším investorem v ČR a celkový objem korejských investic v letech 1990–2016 se pohybuje okolo 15,87 mld. USD.³⁴

Potřeba revize proexportních nástrojů

Českému exportu se v poslední době daří, nicméně efektivita institucí, které mají podporovat český export, je sporná. Náměstek ministra zahraničních věcí pro ekonomickou a rozvojovou spolupráci Martin Tlapa prezentoval na konferenci o českých národních zájmech velmi zajímavá čísla týkající se nákladů na českou proexportní síť.³⁵ Jak uvádí server Hlídací pes, „státem financované agentury a příspěvkové organizace (celkem 10), rady (3) a útvary ministerstev (15)

²⁷ Ibid.

²⁸ Vyplývá to z názorů 1 410 respondentů, mezi nimiž převažovali podnikatelé, manažeři a finanční odborníci. Průzkum provedla v lednu 2016 agentura Donath Business & Media ve spolupráci se společností Herzmann. In: Kybernetická bezpečnost firem je nedostatečná. Ruské investice hrozbou, za čínskými jsou geopolitické zájmy, Investiční magazín, <http://investicnimagazin.cz/kyberneticka-bezpecnost-firem-je-nedostatecna>

²⁹ Data agentury Bisnode, 2015, jedná se o firmy se 100% ruským kapitálem a dohledatelnými vlastníky, v případě společností, které jsou registrovány například na Kypru, lze dohledat jejich majitele jen velmi obtížně.

³⁰ Po stopách ruského byznysu v Česku, Neovlivní.cz, 07. 03. 2016, <http://neovlivni.cz/po-stopach-ruskeho-byznysu-v-cesku>

³¹ Co Rus, to podnikatel, Investiční web, 29. 04. 2015, <http://www.investicniweb.cz/2015-4-29-alter-eko-romancov-brestan-rusky-byznys-v-cesku>

³² TRAMBA, David: Ruské investice v Česku rostou. Mnohé ale krachují, Dotyk, 11. 08. 2016, <https://www.dotyk.cz/publicistika/ruske-investice-v-cesku-rostou-mnohe-ale-krachuji-20160811.html>

³³ Výroční zpráva Bezpečnostní a informační služby za rok 2015, BIS, 2016

³⁴ Korejsko-české vztahy, Velvyslanectví Korejské republiky v České republice, <http://cze.mofa.go.kr/worldlanguage/europe/cze/bilateral/bilateral/index.jsp>

³⁵ BŘEŠŤAN, Robert: Stát dává na podporu exportu tři miliardy ročně. Efektivita je ale pod úrovní Bulharska, Hlídací Pes, 24. 02. 2017, <http://hlidacipes.org/stat-dava-na-podporu-exportu-tri-miliardy-rocne-efektivita-je-ale-pod-urovni-bulharska>

zaměstnávají celkem 1567 lidí a na mzdových a sociálních nákladech spotřebují 1,15 miliardy korun. Další více než dvě miliardy korun (bez výdajů na útvary ministerstev) jdou na provozní náklady“.³⁶

Stát tak přispívá na podporu exportu 3 mld. Kč ročně, ve srovnání s jinými zeměmi ale efektivita pokulhává. V Německu například jeden dolar investovaný do podpory exportu vynese 99 dolarů, v České republice je to zhruba o polovinu méně a tímto výsledkem se tak řadíme níž než Bulharsko.³⁷

V roce 2017 proběhl audit ČEB a EGAP. Výsledky měly být původně známy koncem srpna, ale zatím nebyly zveřejněny. Zároveň se vede debata o možnostech spojení těchto dvou organizací za účelem posílení jejich výkonnosti a snížení nákladů.

Co se týče Ruska, jeho podíl na celkovém českém vývozu činí okolo 2 %, podíl Ruska na aktivitách ČEB a EGAP přitom dosahuje hodnot okolo 32 % (ČEB)³⁸, respektive 30 % (EGAP).^{39 40}

Výroční zpráva ČEB z roku 2016 přináší i další zajímavé informace. V roce 2016 došlo v absolutních hodnotách ke zvýšení exportu u všech sledovaných skupin zemí „s výjimkou zemí SNS, kde nedošlo k žádné změně, a rozvojových ekonomik, kde hodnoty vývozu zaznamenaly pokles. Ruská federace, Slovensko, Turecko a Ázerbájdžán jsou zeměmi, jejichž podíl na jistě poskytnutých úvěrů ČEB představuje největší celkový podíl ve výši 88,6 %. Tyto země se na celkovém vývozu ČR podílely 11,7 %“.⁴¹ S tím, že Slovensko je v rámci exportu tou největší položkou a představuje 8,4 %. Na Rusko, Turecko a Ázerbájdžán tak zbývají 3,3 % z celkového exportu. V souvislosti s pozicí Ruska klesá i bilance ČEB, tuto přímou úměru potvrzuje generální ředitel Karel Bureš: „Bilance naší banky se snižuje. A nebudu zastírat, že to je kvůli tomu, že nám klesá byznys v Rusku.“⁴² Ruské případy tvořily v minulosti více než polovinu bilance banky, dnes je to z aktuálně asi 90miliardové bilance třetina.⁴³ ČEB i EGAP jsou tak i přes pokles podílu Ruska na jejich bilanci na obchodech s ním závislé.

Většina nekvalitních projektů je pak historicky spojena právě s Ruskem. V roce 2016 ČEB například žádala o navýšení státní dotace o skoro 4 mld. Kč. Banka se ocitla v problémech zejména kvůli nesplaceným ruským pohledávkám, konkrétně kvůli projektu zkrachovalé elektrárny Poljarnaja, která stála ČEB 6,8 mld. Kč. Od EGAP dostane ČEB zpět jen pětinu této částky. Vláda nakonec v roce 2016 schválila pro ČEB uvolnění 2,5 mld. Kč ze státního rozpočtu, přičemž se nejedná o první takovou sanaci banky. ČEB evidovala na konci září 2016 ztrátové

³⁶ Ibid.

³⁷ BŘEŠŤAN, Robert: Stát dává na podporu exportu tři miliardy ročně. Efektivita je ale pod úrovní Bulharska, Hlídací Pes, 24. 02. 2017, <http://hlidacipes.org/stat-dava-na-podporu-exportu-tri-miliardy-rocne-efektivita-je-ale-pod-urovni-bulharska>

³⁸ Podíl cílových zemí vývozu dle objemu nových smluv ČEB uzavřených v roce 2016:

Rusko 40,88 %, Spojené státy americké 38,03 %, Kostarika 3,01 %, Indie 2,61 %, Pákistán 2,08 %, Finsko 1,60 %, Francie 1,60 %, Turecko 1,60 %, Kanada 1,55 %, Slovensko 1,21 %, Kazachstán 1,15 %, Gruzie 1,07 %, Německo 0,82 %, Kuba 0,70 %, Rwanda 0,53 %, Nizozemí 0,51 %, Mexiko 0,48 %, Egypt 0,21 %, Itálie 0,20 %, Bahrajn 0,12 %, Katar 0,02 %, Chile 0,02 %.

³⁹ EGAP loni prodělala 5,45 miliardy korun, O pojištění, 03. 05. 2016,

<http://www.opojisteni.cz/pojistovny-a-zajistovny/egap-loni-prodelala-5-45-miliardy-korun>

⁴⁰ DLOUHÝ, Marek: Export do Ruska – výzvy a příležitosti, EGAP,

<http://www.mzv.cz/file/2311638/EGAP.pdf>

⁴¹ Výroční zpráva 2016, ČEB,

https://www.ceb.cz/_sys_/FileStorage/download/2/1943/vz_cz_16_fin_last_zverejneni.pdf

⁴² Export do Ruska dál klesá. EGAP pojistil vývoz jen za 2,7 miliardy korun, polovinu toho, co loni, EGAP, 04. 10. 2016, http://www.egap.cz/o-spolecnosti/egap-v-mediich/zpravy/egap-v-mediich.php?zpravy_id=254

⁴³ Ibid.

pohledávky z nesplacených úvěrů ve výši 18,495 mld. Kč.⁴⁴ Problematické pohledávky z let 2007–2011 jsou vyšetřovány policií. ČEB ještě v roce 2015 hlásila ztrátu ve výši 141 mil. Kč, v roce 2016 se dostala ze ztráty a dosáhla zisku 418 mil. Kč.

EGAP pravidelně vykazovala ztrátu okolo 5 mld. Kč, letos se jedná zhruba o 1,2 mld. Kč. Ekonom Filip Matějka ve svém komentáři k situaci okolo ČEB doslova říká, že „současné výsledky ČEB nejsou vyjádřením aktuální smůly. Pokud se nic zásadního nezmění, připravme se na mnohamiliardové ztráty také v budoucích letech“.⁴⁵ Kromě ztrátovosti je velkým problémem netransparentnost obou institucí.

„Česká exportní banka od roku 1995 čerpala 10,5 miliardy korun ze státního rozpočtu na pokrytí ztrát ze špatných úvěrů. Celkem za svou existenci půjčila 380 miliard korun na 1 200 projektů. EGAP na dotacích od státu spolkl 7,8 miliardy korun. Největší ztráty obě instituce utrpěly z úvěrů podepsaných v letech 2009 až 2012 – tehdy se půjčovalo jako o život a bilance banky se zdvojnásobila.“⁴⁶

Ve zprávě o činnosti EGAP a ČEB z roku 2015 se uvádí: „V systému exportního financování chybí odhadem 15–20 mld. korun, které budou muset být uhrazeny ze státního rozpočtu. Doporučujeme toto řešení neodkládat. Odkládání sanace systému financování podpory exportu v čase blokuje další fungování ČEB a EGAP.“⁴⁷

Debaty o restrukturalizaci financování exportu se vedou dlouho, zásadní rozhodnutí přijme až nová vláda. Neochotu zaběhaný systém měnit dokazuje například i rezignace (listopad 2016) Pavla Kysilky, bývalého generálního ředitele České spořitelny, z funkce předsedy dozorčí rady ČEB s odůvodněním, že mu vadí chybějící koncepce státní podpory exportu.⁴⁸

Již zmíněný podíl Ruska na českém exportu proporcčně neodpovídá míře státní podpory, které se dostává společně podnikajícím v Rusku. Ve výroční zprávě ČEB⁴⁹ je zajímavé také to, že Rusko je se svým 2%, respektive 1,9%, podílem na českém exportu zařazeno před Maďarsko s 2,9%, ale i například před USA s 2,4% podílem.

EGAP má stále v Rusku pojištěnou zhruba stovku případů za 47 miliard korun. Z toho tři velké jsou stále problémové (Megapolis v Kazani, elektrárny Krasavino a Poljarnaja). Na druhou stranu se podařilo domluvit na restrukturalizaci případu Uralvagonzavod. Jen kvůli elektrárně Poljarnaja si ČEB s EGAP rozdělí ztrátu okolo šesti mld. Kč.⁵⁰ EGAP v roce 2015 vykázala ztrátu 1,25 mld. Kč. Hlavní příčinou byla výplata pojistných plnění a tvorba rezerv,

⁴⁴ Česká exportní banka dostane 2,5 miliardy na pokrytí ztráty související s elektrárnou Poljarnaja, ČT24, 02. 11. 2016, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1948664-ceska-exportni-banka-dostane-25-miliardy-na-pokryti-ztraty-souvisejici-s>

⁴⁵ MATĚJKA, Filip: KOMENTÁŘ: Exportní banku zrušme. Jsou to jen desítky miliard v koši, iDnes, 08. 12. 2016, http://ekonomika.idnes.cz/exportni-banka-pomaha-jen-firmam-za-hranicemi-fn8-/ekonomika.aspx?c=A161207_154936_ekonomika_fih

⁴⁶ VLKOVÁ, Jitka: Mají pomáhat, místo toho se hádají. Exportní banku a EGAP čeká reforma, iDnes, 26. 12. 2016, http://ekonomika.idnes.cz/ceskou-exportni-banku-a-pojistovnu-egap-cek-a-reforma-pc7-/ekonomika.aspx?c=A161223_2294524_ekonomika_rts

⁴⁷ EGAP očekává ztrátu až osm miliard korun. Problémy má v Rusku a na Ukrajině, Hospodářské noviny, 01. 12. 2015, <https://byznys.ihned.cz/c1-64924570-egap-ocekava-ztratu-az-osm-miliard-korun-problemy-ma-v-rusku-a-na-ukrajine>

⁴⁸ Česká exportní banka přijala rezignaci Kysilky, opouští dozorčí radu, iDnes, 25. 11. 2016, http://ekonomika.idnes.cz/ceska-exportni-banka-prijala-rezignaci-kysilky-fr5-/ekonomika.aspx?c=A161125_102201_ekonomika_vem

⁴⁹ Výroční zpráva 2016, ČEB, https://www.ceb.cz/_sys_/FileStorage/download/2/1943/vz_cz_16_fin_last_zverejneni.pdf

⁵⁰ Export do Ruska dál klesá. EGAP pojistil vývoz jen za 2,7 miliardy korun, polovinu toho, co loni, EGAP, 04. 10. 2016, http://www.egap.cz/o-spolecnosti/egap-v-mediich/zpravy/egap-v-mediich.php?zpravy_id=254

například kvůli problémovému projektu elektrárny Yunus Emre v Turecku. V roce 2014 pojišťovna vykázala ztrátu 5,45 mld. Kč.⁵¹ Orientace na rizikové trhy s sebou samozřejmě přináší i vyšší procento problémových případů, nicméně Rusko se stále vymyká všem statistikám a v mnoha případech EGAP a ČEB minimálně zanedbaly due diligence. Otázkou je, z jakého důvodu. Jak uvádí výroční zpráva ČEB v geografickém členění úvěrů a pohledávek, za Slovenskem s 24,64 % následuje Turecko s 23,56 % a hned po něm Rusko s 22,92 %. Slovensko se na celkovém objemu exportu v roce 2016 podílelo 8,4 %, Turecko 1,2 % a Rusko 1,9 %.⁵² V případě Slovenska již proběhlo několik pokusů prodat problematické a těžko vymahatelné pohledávky za výstavbu slovenské ocelárny Slovakia Steel Mills, na kterou ČEB v roce 2007 půjčila téměř pět miliard korun.⁵³

Cui bono?

Rusko je českými bezpečnostními složkami považováno za hrozbu českým národním zájmům, teze o perspektivnosti ruského trhu pro český export je minimálně sporná a zavádějící, ruské investice do ČR nejsou zásadní a existuje velké riziko, že jsou z bezpečnostního hlediska toxické. Proč je tedy ruský trh některými, a nutno dodat silnými, hlasy, které ovlivňují debatu o směřování české zahraniční politiky vůči Rusku, stále vnímán jako klíčový? A jak je možné, že svůj názor dokážou stále obhájit a přenést ho i do politické roviny? Odhady Svazu průmyslu a dopravy uvádí, že pro třetinu firem, které utrpěly ztráty, je ruský trh nenahraditelný.⁵⁴

Pokusy Ministerstva průmyslu a obchodu⁵⁵ prosadit na vládní úrovni zintenzivnění komunikace s ruskými politiky a úředníky zablokoval sám premiér Sobotka.⁵⁶ Komunikace s Ruskem tak pokračuje na nižší politické úrovni.

Mezi aktivní subjekty prosazující posilování obchodních vztahů s Ruskem patří skupina v okolí prezidenta Zemana vedená poradcem Martinem Nejedlým, skupina kolem bývalého komunistického důstojníka Zdeňka Zbytky,⁵⁷ firmy působící v Rusku (zejména skupina PPF Petra Kellnera, Alta, Škoda Auto, Hamé, Moravské naftové doly, Unistav, Farmtec, PSJ, Sitel, Favea, Chemoprojekt, Koh-i-noor, AGC Flat Glass Czech).⁵⁸ Dále pak EGAP, ČEB, Komora SNS a Rusko-česká smíšená obchodní komora, která vznikla v roce 2014 za účelem podpory ekonomických vztahů. Zejména obě komory nebo Svaz průmyslu

⁵¹ Lepší vztahy s Ruskem, EGAP a legislativa. Hlavní témata schůzky Havlíčka se Zemanem, Euro, 20. 05. 2017, http://www.euro.cz/politika/lepsi-vztahy-s-ruskem-egap-a-legislativa-hlavni-temata-schuzky-havlicka-se-zemanem-1349091#utm_medium=selfpromo&utm_source=euro&utm_campaign=copylink

⁵² Výroční zpráva 2016, ČEB,

https://www.ceb.cz/_sys_/FileStorage/download/2/1943/vz_cz_16_fin_last_zverejneni.pdf

⁵³ Státu se nepovedlo prodat miliardové pohledávky za slovenskými ocelárnami, Novinky.cz, 08. 04. 2016, <https://www.novinky.cz/ekonomika/399968-statu-se-nepovedlo-prodat-miliardove-pohledavky-za-slovenskymi-ocelarnami.html>

⁵⁴ Pomozte zrušit sankce proti Rusku, tlačí na vládu firmy, Novinky.cz, 11. 04. 2016, <https://www.novinky.cz/ekonomika/400099-pomozte-zrusit-sankce-proti-rusku-tlaci-na-vladu-firmy.html>

⁵⁵ LN: Spojené státy zaskočila Mládkova ‚proruská‘ strategie, Lidovky.cz, 04. 02. 2015, http://www.lidovky.cz/ln-spojene-staty-zaskocila-mladkova-proruska-strategie-p22-/zpravy-domov.aspx?c=A150203_231641_ln_domov_mpr

⁵⁶ Mládek s proruskou koncepcí neuspěl, Lidové noviny, 18. 03. 2015,

<http://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20150318/281487864832499>

⁵⁷ Zemanův přítel Zdeněk Zbytek dostal v Rusku cenu Člověk roku, Lidovky, 28. 12. 2016, http://www.lidovky.cz/zemanuv-pritel-zdenek-zbytek-dostal-v-rusku-cenu-clovek-roku-pts-/zpravy-domov.aspx?c=A161228_155804_ln_domov_ele

⁵⁸ Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR, BusinessInfo.cz, 2017,

<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19086.html>

a dopravy aktivně prosazují zrušení sankcí⁵⁹ a podílejí se na organizaci veletrhů či konferencí.⁶⁰

Pro EGAP ruské projekty představují asi 30 % portfolia, což je podstatný pokles z dřívějších 50 %. V portfoliu ČEB největší podíl i nadále zůstává Rusku (32,26 %) a v roce 2015 zde ČEB podpořila několik projektů. EGAP přitom v roce 2015 prodělala 5,45 mld. Kč, za čímž převážně stojí neúspěšné obchody⁶¹ právě v Rusku a na Ukrajině.⁶² V roce 2015 EGAP pojistila export do Ruska na téměř 5 mld. Kč, z toho téměř 3 mld. Kč připadly na projekt firmy Chemoprojekt Nitrogen, jež má modernizovat chemický závod na výrobu hnojiv ruské společnosti PhosAgro v Čerepovci ve Vologdské oblasti, kde je Chemoprojekt aktivní již delší dobu.⁶³

Tabulka významných českých investorů a vývozců investičních celků do Ruska

Společnost	Obor	Významné investiční případy
Škoda Auto	výroba automobilů a jejich komponentů	založení výrobního závodu v Kaluze společně se společností VW Group (1,3 mld. EUR), závod v Nižním Novgorodě spolu s GAZ
PPF (Home Credit)	bankovní, finanční a pojišťovací služby, portfoliové investice do různých společností	založení OOO Home Credit & Finance Bank, majetková účast ve společnostech Polymetal, Eldorado, RAV Agro-Pro, PPF Strachovanie Žizni
PPF Real Estate Russia	developerství, stavebnictví, operace s nemovitostmi	Comcity – kancelářský park na okraji Moskvy (430 tis. m ²) TRC – M5 Moll – obchodní a zábavní centrum, Rjazaň TRC Jarmarka – obchodní centrum, Astrachaň Mitino Park – obchodní a sportovně zábavní centrum, Moskva Južnye varota – výrobní komplex, Moskevská oblast, Trilogy Park Tomilino, Moskevská oblast

⁵⁹ MOSTÝN, Milan: Svaz průmyslu a dopravy je silně znepokojen z návrhu na druhou vlnu sankcí EU vůči Rusku, CFOWorld, 02. 09. 2014, <http://cfoworld.cz/ostatni/svaz-prumyslu-a-dopravy-je-silne-znepokojen-z-navrhu-na-druhou-vlnu-sankci-eu-vuci-rusku-3170>

⁶⁰ Průmyslové firmy chtějí intenzivnější obchod s Ruskem, Svaz průmyslu a dopravy ČR, 23. 03. 2016, <http://www.spcr.cz/pro-media/tiskove-zpravy/9558-prumyslove-firmy-chteji-intenzivnejsi-obchod-s-ruskem>

⁶¹ Například elektrárna Poljarnaja, mrakodrap v Kazani nebo problém s platbami ruské vagonky UralVagonZavod.

⁶² EGAP loni prodělala 5,45 miliardy korun, O pojištění, 03. 05. 2016, <http://www.opojisteni.cz/pojistovny-a-zajistovny/egap-loni-prodelala-5-45-miliardy-korun>

⁶³ Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR, BusinessInfo.cz, 2017, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19086.html>

Společnost	Obor	Významné investiční případy
Hamé	výroba trvanlivých a chlazených potravin	založení výrobního závodu Bogoljubovo (Vladimírská oblast)
Škoda Holding	strojírenství, výroba dopravních prostředků, energetika	majetková účast ve společnosti Sibelektroprivod (Novosibirsk)
Alta	dodávky investičních celků především z oblasti strojírenství, metalurgie a energetiky	dodávka válcovací tratě do MMK (Magnitogorského metalurgického kombinátu) společně s PSG International (850 mil. USD); Dodávky průmyslového zařízení a technologického vybavení pro koncern Uralvagonzavod (Nižnij Tagil, Sverdlovská oblast - včetně dosud neuskutečněných dodávek až 1 mld. EUR); válcovací linka v Ašinském metalurgickém závodě (330 mil. EUR); dodávka techniky do Jelisenvarského kombinátu (25 mil. EUR); majetková účast ve společnosti Atomnasos
PSG International	dodávky investičních celků ve stavebnictví, energetice a petrochemii	generální dodavatel v rámci montáže paroplynových elektráren Krasavino (90 mil. EUR), Poljarnaja (210 mil. EUR) a Kurgan (8,5 mld. Kč), generální dodavatel při stavbě řady obchodních a administrativních objektů
Moravské naftové doly	těžba ropy a zemního plynu	100% vlastník společností Saratovneftedobycha a Belisar, vlastník ropného terminálu Oktjabrskij
PSJ	obchodně administrativní, průmyslová i bytová výstavba	výstavba obchodních center v Rjazani (120 mil. EUR), Soči (52 mil. EUR), výstavba multifunkčního komplexu v Kazani (32 mil. EUR), výstavba závodu Kalevala na výrobu OSB desek (3,8 mld. Kč)

Společnost	Obor	Významné investiční případy
Chemoprojekt	dodávky investičních celků v oblasti chemického průmyslu	zřízení nové výrobní jednotky na výrobu kyseliny dusičné, jednotky na výrobu amoniaku a jednotky na výrobu amonitrátu pro závod J. M. Sverdlova, Dzeržinsk (200 mil. EUR), výrobní jednotky na výrobu čpavku ve městě Kingisepp (30 mil. EUR)
Farmtec	výstavba moderních zemědělských farem na klíč	projekt výstavby mléčné farmy na klíč včetně dodávky plemenného skotu pro firmu Alikor Trade Samarská oblast (89 mil. EUR); dodávka závodu na zpracování mléka pro ruskou společnost Agrofirma Bayramgul, Učalinský rajon, (3,9 mil. EUR), KFCH Artemida, Baškortostán
Favea	rekonstrukce a dodávky vybavení pro farmaceutická a zdravotnická zařízení	výstavba provozu na výrobu farmaceutických mastí a dále se připravuje projekt výstavby provozu na výrobu léčivých přípravků v ampulích, vše pro společnost Tatchimfarmpreparaty, Kazaň (10 mil. EUR), výstavba výrobní gelů v OAO Nižfarm (206 mil. RUR)
Sitel	výroba a prodej technologií a prvků pro výstavbu tras a kabelovodů	majetková účast ve společnosti Voroněž-Plast
Koh-i-noor	výroba psacích a kancelářských potřeb	podíl ve společnosti Sibirskij karandašnyj zavod, vytvoření dceřiných společností Koh-i-noor Tomsk a STYL +
AGC Flat Glass Czech	výroba plochého skla	investice do sklářského závodu v Klinu (150 mil. USD)
Unistav	obchodně administrativní, průmyslová i bytová výstavba	výstavba farmaceutického komplexu Rafarma v Těrbuny (900 mil. Kč)

Závěr

Ministerstvo zahraničních věcí bude v následujících měsících připravovat novou strategii zahraniční politiky vůči Rusku a před rokem 2020 dojde k jednání s Ministerstvem průmyslu a obchodu ohledně nové exportní strategie. Nová vláda bude zodpovědná za (re)formulaci české politiky vůči Rusku. Přípravu těchto dokumentů, včetně vládního prohlášení, je třeba využít jako příležitost k posunutí debaty o Rusku a dosažení nového konsensu. Nová česká strategie vůči Rusku by měla být postavena na zhodnocení současných vztahů, výsledků, kterých se podařilo dosáhnout, a reálných ekonomických ukazatelích, stejně jako na vyhodnocení a zvážení krátkodobých ekonomických ztrát v kontextu dlouhodobých rizik. Český postoj vůči Rusku je nejednotný a česká zahraniční politika je v této otázce vysoce personalizovaná. Naše politika směrem k Rusku je často výsledkem protichůdných tlaků jednotlivých zájmových skupin, a ne stabilního zájmu státního. Jestliže ale bylo Rusko, respektive jeho určité kroky, bezpečnostními složkami vyhodnoceno jako hrozba, není možné, aby byla proexportní strategie těmto hodnocením nadřazena.

Česká republika ekonomicky posiluje a v tomto světle nemůže argument závislosti na Rusku obstát. Očekávání budoucích zisků se také už několikrát nenaplnila. Můžeme vystopovat spíše opačnou závislost. České investice, které směřují zejména do ruských regionů, jsou pro tamní ekonomiku velmi důležité. Firmy, které se příliš spoléhají na státní proexportní nástroje, však nemá valný smysl podporovat státem. Určitá zájmová skupina dokázala téma politizovat a pozornost, kterou Rusku věnujeme, neodpovídá jeho reálnému potenciálu jakožto ekonomického partnera.

Takzvaná pragmatická politika vůči Rusku soustředěná na rozvoj hospodářské spolupráce však není pragmatická, protože není většinou ekonomicky výhodná. Argument o nepostradatelnosti Ruska jako obchodního partnera slouží stále jako jedno ze základních východisek pro orientaci naší zahraniční politiky směrem k Rusku. A to v situaci, kdy se Rusko aktivně snaží o vyvolání či posílení sporů a napětí na české politické scéně a rozdělení české společnosti. Tyto hrozby opakovaně pojmenovala BIS. Nebezpečí ruských dezinformací se v poslední době věnuje velká pozornost. Základním cílem ruské zahraniční politiky je narušení jednoty Západu a oslabení podpory euroatlantické integrace. Česká republika je jedním z cílů a může se stát oním slabým článkem. Tento policy paper se vědomě nezabýval otázkou dezinformací, ale soustředil se na tzv. pragmatickou argumentaci některých zájmových skupin, které prosazují hlubší spolupráci s Ruskem, jež označují za perspektivní trh.

S liberalizací Ruska do budoucna příliš počítat nelze. Rusko tak i nadále bude představovat politické, ale i ekonomické riziko. Je tedy třeba odmítnout argument o nutnosti prohlubování česko-ruských vztahů z ekonomických důvodů. Česká republika by měla také vůči Rusku vystupovat sebevědoměji.

Doporučení

- Příprava strategie MZV vůči Rusku by měla sloužit jako impuls k širší debatě ohledně politiky vůči Rusku. Měla by vzniknout průřezová pracovní skupina při MZV, která by se pravidelně scházela a dopracovala by se nového konsensu.
- Základním východiskem musí být nadřazení bezpečnostních zájmů nad exportní politikou.
- ČR nedosáhne změny ruského chování sama. Politiku vůči Rusku je třeba vykonávat skrze EU, strategicky podporovat Ukrajinu a Východní partnerství. V této oblasti by měla ČR těsněji spolupracovat s Německem, se zeměmi V₄ a Pobaltím.
- Míra pozornosti věnovaná Rusku jakožto potenciálně perspektivnímu ekonomickému partnerovi neodpovídá jeho současné síle a postavení na mezinárodní scéně. Je třeba přestat prezentovat Rusko jako trh příležitostí a chovat se jako zodpovědný stát. Podnikatelé by měli mít možnost získat přesné informace o stavu ruské ekonomiky a rizicích podnikání na místním trhu.
- ČR by se měla soustředit na diverzifikaci v rámci postsovětského regionu a zejména na posilování svých pozic v asociovaných zemích, především na Ukrajině. Posilování obchodních vztahů s Ukrajinou má potenciál podpořit transformaci Ukrajiny. ČR by měla být v této otázce iniciativní a vypracovat vládní pozici vůči Ukrajině.
- Na základě auditu ČEB a EGAP je třeba připravit návrhy na restrukturalizaci proexportních nástrojů ČR zaměřené na možné snížení počtu státních organizací podporujících export, jejich sloučení, úspory i větší efektivita.
- Vláda se také musí zabývat netransparentností těchto institucí. Je třeba vyšetřit zkrachovalé projekty a vyvodit trestněprávní odpovědnost.
- Kancelář prezidenta republiky by měla zveřejňovat transparentní seznam podnikatelů, kteří cestují s prezidentem na podnikatelské mise do Ruska, ale i do jiných zemí.
- Vnitrobezpečnostní rizika spojená s ruskými investicemi nelze podceňovat. Je třeba sledovat tok peněz a vypracovat jasnou pozici vůči ruským (ale i dalším) investicím a hlídat strategická odvětví, která je nutné definovat. V ČR chybí zákon o ochraně před rizikovými zahraničními investicemi a země nedisponuje mechanismem kontroly a vyhodnocování potenciálně nebezpečných a toxických investic.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Alžběta Chmelařová

Alžběta Chmelařová je spolupracovnicí AMO. Specializuje se na země postsovětského prostoru, zejména na Ukrajinu, Rusko a Ázerbájdžán.

alzbeta.chmelarova@amo.cz

Policy paper vznikl v rámci projektu „Jak na Rusko“, který podpořila Nadace Open Society Fund Praha.